

2-6 Yaş Döneminde Çocuğu Olan Ebeveynlere Yönelik Etkili Ebeveynlik Müdahale Programının Etkililiğinin Değerlendirilmesi

Assessment of the Efficacy of an Effective Parenting Intervention Program for Parents with 2-to-6-years-old Children

F. Cansu Pala¹, Aysun Doğan², Türkan Yılmaz Irmak³, Zeynep Şen-Hastaoğlu⁴, Duygu Eslek⁵, Eda Keser-Açıkbaş⁶, Dilara Özsoy⁷, Sevgi Tunay Aytekin⁸

¹ Sorumlu Yazar, Dr. Öğr. Üyesi, Ege Üniversitesi, Türkiye, cansu.pala@ege.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0001-8489-4870>)

² Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Türkiye, aysun.dogan@ege.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0002-0075-9047>)

³ Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Türkiye, turkan.yilmaz.irmak@ege.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0003-0777-7595>)

⁴ Uzm. Psk., Ege Üniversitesi, Türkiye, zeynepshastaoglu@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0003-1615-0129>)

⁵ Arş. Gör., Ege Üniversitesi, Türkiye, duygu.eslek@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0002-5649-2417>)

⁶ Uzm. Psk., Ege Üniversitesi, Türkiye, edakeseracikbas@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0002-8764-4655>)

⁷ Uzm. Psk., Ege Üniversitesi, Türkiye, dilaraozsoy@yahoo.com, (<https://orcid.org/0000-0002-7938-6684>)

⁸ Uzm. Psk., Ege Üniversitesi, Türkiye, sevgitunaytekin@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0001-9817-6079>)

Geliş Tarihi: 01.05.2023

Kabul Tarihi: 14.08.2023

ÖZ

Bu araştırmanın amacı 2-6 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynlere yönelik, çocuk yetiştirme sürecinde etkili ebeveynlik becerilerini kazanmaları için bir müdahale programının geliştirilmesini ve bu programın etkililiğini test etmektir. Bu amaç doğrultusunda psikososyal özelliklere sahip olan bu program ebeveynler ile 6 hafta boyunca uygulanmıştır. Müdahale kapsamında, her hafta farklı bir konu ele alınmıştır. Ebeveynlere, çocuk gelişimine eşlik ederken gerekli olan teorik ve pratik konular anlatılmış ve ebeveynlerin soruları yanıtlanmıştır. Çalışmaya 2-6 yaşları arasında çocuğu olan toplam 90 ebeveyn (75 anne, 15 baba) katılmıştır. Müdahale programının etkililiğini değerlendirmek amacıyla ebeveynlere müdahaleden önce ve sonra Ebeveyn Tutumları, Çocuk Yetiştirme ve Olumsuz Duygularla İle Baş Etme ölçekleri uygulanmış, aynı zamanda müdahale grubunda yer alan ebeveynlere son test ölçümünde nitel sorular da sorulmuştur. Müdahale ve kontrol gruplarında ebeveyn tutumları, çocuk yetiştirme davranışları ve olumsuz duygularla baş etme stratejilerini değerlendiren ölçeklerin alt boyutlarında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Müdahale grubunun son testte, otoriter tutum, izin verici tutum, itaat bekleme ve küçümseyici tepki alt boyut puanlarının kontrol grubundan anlamlı şekilde düşük olduğu, duygu odaklı tepki ve duygu ifadesini kolaylaştıran tepki alt boyut puanlarının kontrol grubundan anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Nitel ve nicel verilerden elde edilen sonuçlar uygulanan bu programın etkililiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etkili ebeveynlik, 2-6 yaş dönemi, müdahale programı.

ABSTRACT

This study implements a six-week parenting skills intervention program for parents of children aged two to six years. This intervention program covered topics ranging from theoretical to practical aspects of child development, including social habits to emotional needs. Each session included a brief lecture followed by an opportunity to discuss and ask questions about the weekly topic. Ninety parents (75 mothers and 15 fathers) participated in the study. The scales Parental Attitudes, Childhood Raising, and Coping with Negative Emotions were used to assess the parents at pre- and post-test. In the post-test, we also asked quantitative questions to the intervention group to assess the program's effectiveness. There were significant differences between the intervention and control groups in sub-dimensions of the scales assessing parental attitudes, child-rearing behaviors, and coping strategies with negative emotions. In the intervention group, authoritarian and permissive attitudes, the expectation of obedience, and condescending responses were significantly lower than in the control group. Furthermore, the training group's sub-dimension scores for explanatory reasoning, emotion-focused response, and response facilitating emotional expression were significantly higher than the control group's. The results showed that the applied training program was effective in terms of parental attitudes and expectations.

Keywords: Effective parenting, early childhood, 2-6 years-olds, training program.

GİRİŞ

Erken çocukluk döneminde gelişim büyük bir hızla gerçekleşir ve bu gelişimi etkileyen en önemli faktörlerden birisi ebeveynlik tutumlarıdır (Maccoby & Martin, 1983). Erken çocukluk döneminde, çocuk zamanının büyük bir bölümünü aile ortamında geçirir ve çocuğun deneyim kazanması ebeveynin sunduğu fırsatlara bağlıdır. Aile, çocuğun ilk etkileşimlerini kurduğu ve ilk sosyal becerilerini kazandığı ortamdır. Ebeveynlere, çocuklarının beslenme ve barınma gibi temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamının yanı sıra, sosyal ve duygusal gelişimlerini destekleme konusunda da büyük sorumluluk düşmektedir (Başal, 2006).

Baumrind (1971), çocuğun sosyalleşmesi ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiye dikkat çekmiş; demokratik, otoriter ve izin verici olmak üzere üç farklı ebeveynlik stili tanımlamıştır. Demokratik ebeveynler, sıcak, çocuklarının istek ve ihtiyaçlarına karşı duyarlıdır (Baumrind, 1966). Bu tutumu benimseyen anne-babalar çocuklarının özerkliğini destekler. Demokratik ebeveynlere sahip çocukların sosyal becerileri, özgüvenleri ve benlik saygıları yüksektir (Steinberg, 2001). Sorumluluk sahibi olan bu çocuklar yeteneklerinin, sınırlarının ve kuralların farkındadır. Otoriter ebeveynlikte ise aile içinde ebeveynler tarafından konulan katı, değişmeyen kurallar vardır. Ebeveyn ile çocuk arasındaki iletişim sınırlı ve duygusal destek azdır ve çocuklar uyum sorunları yaşar. Bir diğer ebeveynlik türü olan izin verici ebeveynlik stilinde çocuğa ilişkin kontrol oldukça düşüktür, kurallar yoktur, hoşgörü düzeyi ihmale varacak boyuttadır. İlgisi ve denetimin oldukça az olduğu bu tür ailelerde duygusal bağ zayıftır. Bu nedenle bu tür ailelerle büyüyen çocuklar öz-düzenleme, duygu düzenleme, empati, kurallara uyma ve sorumluluk alma konularında problem yaşarlar (Baumrind, 1989; Spera, 2005). Demir ve Şendil (2008), bu ebeveyn tutumlarına ek olarak Türkiye’de sıklıkla görülen aşırı koruyucu tutuma dikkat çekmiştir. Sevgi ve kontrolün birlikte görüldüğü bu ebeveynlik türünde (Kağıtçıbaşı, 1990), ebeveynlerin sıklıkla çocukların görevlerini üstlenerek onların deneyimlerini engellediği ortaya konmuştur (Muris vd., 2003). Türkiye’de baskı, disiplin ve aşırı koruyucu tutum ve davranışların, çocuklar ile ergenleri olumsuz etkilediği bildirilmiştir (Sümer vd., 2010). Çalışmalar, ebeveynlik stillerinin yanı sıra ebeveynlik uygulamalarının da çocuk üzerindeki etkilerine dikkat çekmiştir çünkü stil ve uygulamalar her zaman örtüşmeyebilir (Darling & Steinberg, 1993; Stevenson-Hinde, 1998).

Ebeveynlik uygulamaları, çocukların sosyalleşmelerini ve hedefe ulaşmalarını sağlayan, çocuğun gelişim sürecinde aktif olarak kullanılan davranış kalıpları şeklinde tanımlanmaktadır (Darling & Steinberg, 1993; Kahraman vd., 2017). Ebeveynlik uygulamaları, itaat bekleme,

cezalandırma, sıcaklık ve açıklayıcı akıl yürütme olmak üzere dört farklı boyutta incelenmektedir (Paterson & Sanson, 1999; Sanson, 1995). İtaat bekleme, ebeveynlerin söyledikleri şeyleri çocukların sorgulamadan yerine getirmesini beklemesi; cezalandırma, çocukları disipline etmek için olumsuz yöntemlerin kullanılmasıdır. Sıcaklık, ebeveyn-çocuk etkileşimindeki olumlu duygusal ton; açıklayıcı akıl yürütme, kurallar ve sınırların nedenlerinin çocuklarla paylaşma eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Sanson & Rothbart, 1995). Cezalandırma ve itaat bekleme davranışları, çocuğun bilişsel ve duygusal becerilerini, olumlu sosyal davranışların gelişimini, çocukta kendine yönelik endişe ve korku yaratarak benlik gelişimini olumsuz etkiler (Hoffman, 2001; Tamis-LeMonda vd., 2004). Bununla birlikte, sıcaklık ve açıklayıcı akıl yürütme davranışları, çocuğun kendini güvende hissederek çevreye yönelmesini sağlar ve bu sayede sosyal, duygusal ve bilişsel becerilerini geliştirmesine olanak tanır (Paulussen-Hoogbeem vd., 2008; Zahn-Waxler vd., 1979).

Erken çocukluk döneminde, çocuklar özellikle olumsuz duygular yaşadıklarında duygularını tanımak, düzenlemek ve ifade etmek için bir yetişkine ihtiyaç duyarlar (Eisenberg vd., 1992). Ebeveynlerin, çocukların duygu repertuarlarının geliştiği bu dönemde, duygusal gelişimi desteklemesi ve çocukların duygularını düzenlemelerine yardımcı olması önemlidir (Denham vd., 2010). Çocukların duygularının görmezden gelindiği ve kabul edilmediği koşullarda, duygu düzenleme becerileri, olumlu sosyal davranışlar ve kendi duygularını anlama ve ifade becerileri azalmakta; olumsuz duyguları ve saldırgan davranışlar önemli ölçüde artmaktadır (Denham vd., 2010; Eisenberg vd., 1992; Katz & Windecker-Nelson, 2004). Ebeveynlerin çocukların duygularının farkında olduğu ve desteklediği ortamda büyüyen çocukların ise duygu düzenleme, duygu tanıma becerilerinin ve olumlu sosyal davranışlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Denham & Kochanoff, 2002; Laible & Song, 2006).

Erken çocukluk dönemi gelişimi konusunda ebeveyn eğitime yapılacak yatırımların, bebek ve çocuk ölüm oranlarını, sınıf tekrarı yapma, okulu bırakma ve suç işleme oranlarını azaltması ve okula devam sürelerinin artması gibi olumlu etkileri olduğu bildirilmiştir (Kartal, 2007). Ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesi çocuğun erken dönem gelişimine, bununla birlikte ilerleyen yaşlardaki becerilerine önemli ölçüde katkı sağladığından (Oktay, 1995; Oktay vd., 1994), ebeveynlik becerilerine dair eğitim gereksinimleri artmıştır. Müdahale programlarının temel amacı; ebeveynin özgüvenini geliştirmek, farkındalığını arttırmak, doğru bildiği yanlışları değiştirmek ve ebeveyni çocuk bakımı, gelişimi ve eğitimiyle ilgili konularda destekleyerek ebeveyn-çocuk iletişimini artırmaktır (Kurtulmuş 2016; McCollum 1999; Myers, 1996). Ebeveynlere yönelik müdahale programları, çocuk yetiştirme, aile ilişkileri, ailede ve toplumda ebeveyn düşen sorumlulukların yerine getirilmesi için gereken bilgi ve becerilerin sistemli biçimde geliştirilmesini sağlar.

Ebeveynlere yönelik müdahale programları konusunda alanyazındaki araştırmalar incelendiğinde, hem yurt dışında hem de ülkemizde bu konuda yapılan önemli çalışmalar vardır. Alanyazında, Etkili Ebeveynlik Eğitimi (Parent Effectiveness Training - PET) (Gordon, 1975), Çocukları Dikkate Almak (Tuining Into Kids) (Havighurst & Harley, 2007), Olumlu Ebeveynlik (Positive Parenting Program - Triple P) (Sanders, 1999), İnanılmaz Yıllar Ebeveyn Eğitim Programı (Incredible Years) (Webster-Stratton & Reid, 2004) gibi yıllardır uygulanan programlar olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar, ebeveyn eğitimi programlarının, çocukların sosyal beceri düzeylerini (Kim vd., 2008), özgüvenlerini (Cedar & Levant, 1990), duygu tanıma becerilerini, iletişim becerilerini, öfke kontrolü ve empati becerilerini (Izard vd., 2004) arttırdığını, bununla birlikte problem davranışları (Arkan & Üstün, 2009; Sanders, 2012) ve dışsallaştırma problemlerini azalttığını (Loop vd., 2017) ortaya koymuştur. Annelerle uygulanan ebeveyn müdahale programının davranış problemlerinin azaltılmasındaki etkisinin erken çocuklukta ergenlik dönemine kıyasla daha fazla olduğu bulunmuştur (Ruma vd., 1996). Davranış odaklı yaklaşımlardan okul öncesi dönem çocuklarının, duygu odaklı yaklaşımlardan ise okul çağı çocuklarının daha çok faydalandığı tespit edilmiştir (Duncombe vd., 2016).

Türkiye’de toplumda yaşanan hızlı değişime paralel olarak, ebeveynlerin farklılaşan ihtiyaçlarını karşılayacak ve kolayca ulaşılabilecek ebeveyn müdahale programlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında, Anne Çocuk Eğitimi Vakfı (AÇEV) tarafından düzenlenen anne-baba eğitimleri en yaygın, kapsayıcı ve etkili eğitimler arasındadır (Bekman, 2008). Çalışmalar, eğitime katılan annelerin, çocukları ile etkileşimlerinin daha yüksek olduğunu, daha fazla olumlu disiplin yöntemlerini kullandığını (Evirgen, 2002), kendilerini daha olumlu algıladığını ve öz-düzenleme becerilerinin geliştiğini ortaya koymuş, aynı zamanda ebeveynlik programlarının evlilik doyumu ve aile içindeki olumlu duygusal tepkileri arttırdığını göstermiştir (Ekşi & Kahraman, 2012). Çocuklar üzerindeki etkiler incelendiğinde ise, ebeveynleri müdahale programına katılan çocukların öz-düzenleme becerilerinin ve duygusal yetkinlik düzeylerinin artış gösterdiği; problem davranışlarının ve saldırganlık düzeylerinin azaldığı bulunmuştur (Sarıok-Ertürk, 2019; Ülker-Erdem, 2019).

Ülkemizde yapılan ebeveyn müdahalesi çalışmaları göz önünde bulundurulduğunda, ebeveyn davranışlarını merkeze alan ve çocuğun olumsuz duygularıyla başa çıkma becerilerini kapsayan okulöncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlere yönelik bir müdahale programına ihtiyaç olduğu düşünülmüştür. Bu çalışmada, 2-6 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme ve olumsuz duygularla başa çıkma becerilerini arttırmayı, ebeveyn-çocuk iletişimini iyileştirmeyi ve ebeveynleri gelişimsel süreçler hakkında bilgilendirmeyi amaçlayan Etkili Ebeveynlik Programı oluşturulmuştur. Bu çalışmanın amacı geliştirilen bu programın etkililiğini incelemektir. Etkililik, programın ebeveynlik tutumları ve çocuklarının olumsuz duyguları ile baş etme becerileri üzerinde yaratacağı düşünülen değişiklik ile değerlendirilecektir. Müdahale grubundaki ebeveynlerin, ebeveynlik tutumlarından demokratik yaklaşım ve olumsuz duygularla baş etme puanlarının kontrol grubuna kıyasla artması beklenmektedir. Öte yandan, otoriter yaklaşım ve izin verici tutum puanları ile itaat bekleme davranışlarının yine kontrol grubuna kıyasla müdahale grubundaki ebeveynlerde azalması beklenmektedir.

YÖNTEM

2.1. Araştırma Grubu

Araştırmanın örneklemini, 2-6 yaş arasında çocuğu olan ve Ege Üniversitesi’nde akademik, idari ve sözleşmeli personel olarak çalışan, müdahale programına katılmaya gönüllü 108 ebeveyn oluşturmaktadır. Ebeveynlerin yaşları 27 ile 48 (Ort. = 36,76 SS = 4,61) arasında değişmektedir. Ebeveynlerin en az bir, en çok üç çocuğu bulunmaktadır. Müdahale ve kontrol grupları seçkisiz atama yöntemi ile oluşturulmuş, yaş, sosyoekonomik düzey ve çocuk sayısı değişkenleri açısından denk gruplardır. Katılımcıların 51’i (% 56,7) müdahale, 39’u (% 43,3) ise kontrol grubunda yer almaktadır. Programa düzenli olarak devam etmeyen (6 oturumdan en az 4’üne katılmayan), son test uygulamasını tamamlamamış olan 18 ebeveyn araştırmanın örnekleminde çıkarılmış ve araştırma 90 ebeveyn (75 anne ve 15 baba) ile gerçekleştirilmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Katılımcılar ön testte araştırmacılar tarafından geliştirilen demografik bilgi formunu doldurmuştur. Ayrıca, programın etkisini değerlendirmek amacıyla Ebeveyn Tutum Ölçeği, Çocuk Yetiştirme Anketi ve Olumsuz Duygularla Baş Etme Ölçeği ön test ve son testte kullanılmıştır. Ek olarak katılımcılara son testte müdahaleyi değerlendirmek amacıyla dört niteliksel soru sorulmuştur.

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından geliştirilen olan bu formda ebeveyn ve çocuğuna ilişkin yaş, cinsiyet gibi demografik bilgiler yer almaktadır.

2.2.2. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

Demir ve Şendil (2008) tarafından geliştirilen bu ölçek 2-7 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını değerlendirmektedir. Bir ile beş arasında Likert tarzında olan ölçek 46 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin ebeveynlik tutumlarını ölçen demokratik, otoriter, koruyucu ve izin verici tutum olmak üzere toplam 4 alt boyutu bulunmaktadır (demokratik alt boyutunda 16, otoriter alt boyutunda 12, koruyucu ve izin verici alt boyutta ise 9'ar soru bulunmaktadır). Bu çalışmada alt boyutlara ilişkin Cronbach alfa değerleri demokratik boyut için .85, otoriter boyut için .71, aşırı koruyucu boyut için .79 ve izin verici boyut için .72 olarak tespit edilmiştir.

2.2.3. Çocuk Yetiştirme Anketi (ÇYA)

Bu anket, Paterson ve Sanson (1999) tarafından geliştirilmiştir. ÇYA'nın Türkçeye adaptasyonu Yağmurlu ve Sanson (2009) tarafından yapılmış olup ve Avustralya'da yaşayan 58 Türk anneye uygulanmıştır. Yağmurlu ve Altan'ın (2010) çalışmasında ÇYA, yaşları 4 ile 7 arasında değişen çocukların annelerine uygulanmıştır. Toplam 30 maddeden oluşan anketin, 4 alt boyutu bulunmaktadır: itaat bekleme, cezalandırma, sıcaklık ve açıklayıcı akıl yürütme. Bu çalışma kapsamında geliştirilen program ile ilgili olarak sadece 5'li Likert cevaplanan ve 6 maddeden oluşan itaat bekleme alt boyutu kullanılmıştır. Bu çalışmada da itaat bekleme alt boyutunun iç-tutarlılık güvenilirlik katsayısı .59 olarak tespit edilmiştir.

2.2.4. Olumsuz Duygularla Baş Etme Ölçeği

Fabes ve diğerleri (1990) tarafından ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarını ölçmek için geliştirilen ölçek Türkçeye Altan-Aytun ve diğerleri (2013) tarafından uyarlanmıştır. Ebeveynlere çocuklarının olumsuz duygular yaşayabileceği 12 senaryodan 4'ü (öfke, üzüntü, hayal kırıklığı ve korku) sunulmaktadır. Ebeveynin, gösterebileceği yaklaşımları 5'li Likert biçiminde yanıtlaması gerekmektedir. Bu yaklaşımlar; problem odaklı tepkiler, duygu odaklı tepkiler, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, küçümseyici tepkiler, cezalandırıcı tepkiler ve ebeveynde sıkıntı olmak üzere altı tanedir. Her bir senaryo ayrı bir duygu içerirken, her senaryoya tüm yaklaşımlar için ayrı bir değerlendirme yapılmaktadır.

2.2.5. Müdahale programına dair Ebeveyn Görüşleri

Katılımcıların müdahale hakkındaki düşüncelerini öğrenmek ve eğitimin günlük yaşamlarındaki etkisini değerlendirmek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanan 4 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Niteliksel sorular yalnızca müdahale grubuna son test ölçümlerinde sorulmuştur. Bu sorular; "Bu eğitimden en çok yararlandığınızı ve bilgi edindiğinizi düşündüğünüz konular nelerdir?", "Eğitimde öğrendiğiniz bilgileri günlük hayatınızda kullandınız mı? Eğer kullandıysanız lütfen örnek veriniz.", "Katıldığınız eğitimin çocuğunuz ile olan ilişkinizi değiştirdiğini düşünüyor musunuz? Kısaca açıklayınız.", "Eğitim içeriğine eklenmesi gerektiğini düşündüğünüz, ihtiyacınız olan herhangi bir konu var mı? Lütfen belirtiniz." şeklindedir.

2.3. İşlem

Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için öncelikle Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan gerekli izinler alınmıştır (Protokol No:315-2017). Ardından eğitim afişleri hazırlanarak üniversitenin çeşitli yerlerine asılmış, tüm üniversite personelinin kurumsal e-posta adreslerine hazırlanan afiş ve eğitim bilgileri iletilmiştir. Müdahale programına katılmak isteyen kişilerin kayıtları telefon ile alınmış, ardından seçkisiz atama yolu ile müdahale ve kontrol grupları belirlenmiştir. Katılımı artırmak amacıyla, ebeveynlere öğle ve akşam müdahale grubu alternatifi sunulmuştur. Her grupta maksimum 12 ebeveyn yer almaktadır. Eğitimler 6 hafta boyunca, 60 dakikalık oturumlarla, eğitimciler (gelişim psikolojisi yüksek lisans öğrencileri) tarafından Ege Üniversitesi Çocuk ve Ergen Araştırmaları Laboratuvarında

gerçekleştirilmiştir. Uygulayıcılara süpervizyon çalışmanın ilk üç yazarı tarafından verilmiştir. Eğitimler bir grupta maksimum 12 kişi olacak şekilde toplam 4 grup ile gerçekleştirilmiştir. Müdahale grubunda yer alan katılımcılarla bir bilgilendirme toplantısı yapılmış, burada katılımcıların ön test verileri toplanarak, müdahalenin amacı anlatılmış ve ebeveynlerin soruları yanıtlanmıştır. Kontrol grubunun ön testleri de eş zamanlı olarak tamamlanmıştır. Ön test verilerinin toplanmasının ardından müdahale programı uygulanmış ve son test verileri toplanmıştır. Etik yükümlülükler gereği son test ölçümlerinin alınmasının ardından kontrol grubuna da müdahale programı uygulanmıştır.

2.4. Programın Geliştirilmesi ve İçeriği

Etkili Ebeveynlik Programı, okul öncesi dönem gelişim özellikleri, gelişimsel ihtiyaçlar ve kuramsal bilgilere ek olarak yorumlama ve uygulamaya ilişkin pratikler özellikler dikkate alınarak geliştirilmiştir (Myers, 1996). Müdahale, ebeveynlerin erken çocukluk döneminde sıklıkla karşılaştığı durumlar ve bu durumlar karşısında neler yapabileceklerine odaklanan beş modülden oluşmaktadır. İlk modülde, 2-6 yaş döneminin fiziksel, bilişsel ve sosyo-duygusal gelişimsel özellikleri ele alınmış, yaşa uygun beklentiler ve ne zaman bir uzmana başvurulması gerektiği anlatılmıştır. Bu modülde, ebeveynlerin çocukların gelişimlerine ilişkin gerçekçi beklentilere sahip olmaları ve “tipik” gelişim hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır. Cinsiyet farklılıkları, beslenme, değişen ve gelişen düşünce şekilleri, çocuğun duyguları ve ebeveynlerin duygular karşısında verdiği tepkiler ve iskele kurma konuları da ele alınmıştır. Aynı zamanda ebeveynler gelişimsel süreçteki deneyimlerini paylaşmaları için motive edilmiş, bu sayede her çocuğun kendi hızında geliştiğinin altı çizilmiştir. İkinci modülde, toplumsal cinsiyet rollerinin cinsiyet gelişimine etkisi anlatılmış ve bir video izletilerek ebeveynlerin deneyim paylaşımı teşvik edilmiştir. Bunun yanı sıra tuvalet eğitimi ve cinsel gelişim konuları anlatılmış; cinsel eğitim konusunda çocukları ile iletişim kurarken dikkat edilmesi gereken noktalar açıklanmıştır. Ayrıca, çocuklarını cinsel istismardan nasıl koruyabilecekleri ve bunu çocuklarına nasıl aktaracakları, çocukların cinsellik ile ilgili sorularına yaşa uygun ve doğru bilgileri nasıl verebilecekleri anlatılmıştır. Üçüncü modülde, çocuğun sosyalleşmesinde ailenin rolü ve çocuğun davranışının ebeveyn davranışlarıyla nasıl ilişkili olabileceği örnek durumlarla anlatılmıştır. Sonrasında çocuk yetiştirme sürecinde anne babaların beklentilerinin ebeveynlik pratikleri üzerindeki rolü ve ebeveyn tutumları işlenmiştir. Sınır koyma konusu örnek durumlarla ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Kardeş çatışması, kardeşlerin ilişkilerinin düzenlenmesi ile modül tamamlanmıştır. Dördüncü modülde, ebeveyn-çocuk arasında yaşanabilecek çatışmalar, çocukla iş birliği, disiplin yöntemleri ve sorunların ifade edilmesi çözümünde model olma ele alınmıştır. Bu modülde ebeveynlerin problem öncesi alabileceği önlemler ve olumsuz durumlarla başa çıkma konuları anlatılmıştır. Son modülde ise okul öncesi dönemde sıklıkla karşılaşılan sorunlar (ör. ayrılık kaygısı, inatlaşma, tırnak yeme) ve bunlar karşısında nasıl bir yol izlenebileceği açıklanmıştır. Grup dinamiğinden faydalanmak adına eğitimler interaktif bir şekilde gerçekleştirilmiş, ebeveynler kendi deneyimlerini anlatmaları için teşvik edilmiştir. Tüm modüller soru-cevap ile tamamlanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde sırasıyla müdahale ve kontrol grubuna ait demografik bilgiler, ebeveynlerin tutumları, çocuk yetiştirme davranışları ve çocuklarının olumsuz duygularıyla baş ederken kullandıkları stratejilere ilişkin betimsel bulgular, etkili ebeveynlik programının etkililiğini inceleyen analizler ve müdahale dair ebeveynlerin görüşleri sunulmuştur. Parametrik analizler yapılmadan önce değişkenlerin normallik sayılıştısının ve uygulanacak olan analizlerin varsayımlarının karşılandığı tespit edilmiştir.

3.1. Demografik Özellikler

Müdahale ve kontrol gruplarının demografik özellikler açısından farklılaşma gösterip göstermediği ki-kare analizi ile incelenmiştir. Müdahale ve kontrol grupları arasında, cinsiyet [$\chi^2(1) = .73, p > .05$], anne eğitim düzeyi [$\chi^2(1) = .01, p > .05$] ve baba eğitim düzeyi [$\chi^2(2) = 2.21, p > .05$], çocuk sayısı [$\chi^2(1) = .11, p > .05$], ailenin gelir düzeyi [$\chi^2(1) = .16, p > .05$] ve çocukların okul öncesi eğitim alması [$\chi^2(1) = .06, p > .05$] değişkenleri açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Özetle grupların sosyo-demografik özellikler bakımından benzer olduğu görülmüştür. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

3.2. Müdahale ve Kontrol Gruplarının Ön test Puanlarının Karşılaştırılması

Müdahale ve kontrol grubunda yer alan ebeveynlerin, Ebeveyn Tutum Ölçeği, Çocuk Yetiştirme Anketi ön test puanlarının istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılaşmadığı bulunmuştur. Sonuçlara göre, müdahale ve karşılaştırma grubunda bulunan ebeveynlerin, demokratik, otoriter, koruyucu ve izin verici tutumları [sırasıyla, $t(88) = .37, t(88) = 1.11, t(88) = .85, t(88) = -.16, p > .05$] ve itaat bekleme [sırasıyla, $t(88) = .04, p > .05$] arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, müdahale ve kontrol gruplarının program etkililiğini değerlendirmek için karşılaştırmaya uygun olduğunu göstermiştir.

Tablo 1.

Demografik Değişkenlerin Özellikleri

	Müdahale Grubu		Kontrol Grubu		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Cinsiyet						
Kadın	44	86	31	79	75	83
Erkek	7	14	8	21	15	16
Anne Eğitimi						
Lisans ve altı	21	41	16	41	37	41
Lisansüstü	30	59	23	59	53	49
Baba Eğitimi						
Lisans ve altı	30	65	16	49	46	58
Lisansüstü	16	35	17	51	33	42
Kardeş Sayısı						
Tek çocuk	35	69	28	72	63	70
Kardeşi var	16	31	11	28	27	30
Gelir Düzeyi*						
6.000 TL ve altı	16	33	14	37	30	35
6.001 TL ve üstü	33	67	24	63	57	65
Okulöncesi Eğitim						
Var	34	67	25	64	59	66
Yok	17	33	14	36	31	34

3.3. Etkili Ebeveynlik Programın Etkililiğinin Değerlendirilmesi

Ebeveyn tutumlarının ön testten son teste eğitim ve kontrol gruplarında farklılaşması 2x2 tekrarlayan varyans analizleri ile incelenmiştir. Müdahale ve kontrol gruplarının ebeveyn tutumu alt boyutlarının ortalama, standart sapma değerleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.

Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Çocuk Yetiştirme Anketi’nin Ön test ve Son test Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Ebeveyn Tutum Ölçeği	Grup	Müdahale		Kontrol	
		Ort.	S	Ort.	S
Demokratik Tutum	Ön test	71.83	6.23	71.34	6.14
	Son test	73.03	4.80	72.19	5.55

Otoriter Tutum	Ön test	24.04	5.09	22.95	3.83
	Son test	21.50	3.13	23.01	3.96
İzin Verici Tutum	Ön test	21.69	4.90	21.87	5.89
	Son test	19.39	4.25	22.53	5.81
Koruyucu Tutum	Ön test	30.02	6.04	28.99	5.20
	Son test	29.71	4.78	28.34	5.06
Çocuk Yetiştirme Anketi İtaat Bekleme	Ön test	11.09	3.12	11.06	3.45
	Son test	10.26	3.45	11.29	2.99

Demokratik ebeveynlik tutum puanları 2 (Grup: müdahale ve kontrol) X 2 (Zaman: ön test ve son test) tekrarlayan ölçümler için varyans analizi ile incelenmiştir. Zaman değişkeninin demokratik tutum puanları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ana etkisi olduğu bulunmuştur [Wilks' λ = .946; F1, 88 = 5.052, p < .05, η^2 = .05]. Grup değişkeninin ana etkisinin [F1, 88 = 0.351, p > .05, η^2 = .004] ve Grup X Zaman değişkenlerinin ortak etkisinin [Wilks' λ = .998; F1, 88 = 0.151, p > .05, η^2 = .002] anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç, uygulanan ebeveynlik programının demokratik tutum üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığını göstermektedir.

Otoriter ebeveynlik tutum puanları 2 (Grup: müdahale ve kontrol) X 2 (Zaman: Ön test ve son test) tekrarlayan ölçümler için varyans analizi ile incelenmiş, zaman değişkeninin ana etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu [Wilks' λ = .894; F1, 88 = 10.450, p < .01, η^2 = .11], grup değişkeninin ana etkisinin ise [F1, 88 = 0.045, p > .05, η^2 = .001] anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Grup X Zaman değişkenlerinin ortak etkisinin [Wilks' λ = .885; F1, 88 = 11.420, p < .01, η^2 = .12] anlamlı olduğu bulunmuştur. Farklılığın kaynağını incelemek için yapılan ikili karşılaştırmalara göre müdahale grubunun otoriter ebeveynlik tutumları ön testten son teste istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde azalırken (p < .001), kontrol grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir değişim olmadığı görülmüştür. Müdahale grubundaki katılımcıların, program sonrasında otoriter tutum puanlarının anlamlı şekilde azaldığı; dolayısıyla programın otoriter tutum üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

İzin verici ebeveynlik tutum puanları 2 (Grup: müdahale ve kontrol) X 2 (Zaman: ön test ve son test) tekrarlayan ölçümler için varyans analizi ile incelenmiş, zaman değişkeninin ana etkisinin [Wilks' λ = .958; F1, 88 = 3.825, p = .054, η^2 = .04] istatistiksel olarak marjinal anlamlılıkta olduğu belirlenirken; grup değişkeninin ana etkisinin [F1, 88 = 2.659, p > .05, η^2 = .03] anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Grup X Zaman değişkenlerinin ortak etkisinin [Wilks' λ = .877; F1, 88 = 12.355, p < .01, η^2 = .12] istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Farklılığın kaynağını incelemek için yapılan ikili karşılaştırmalara göre müdahale grubunun izin verici ebeveynlik tutumları ön testten son teste istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde azalırken (p < .001), kontrol grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir değişim olmadığı görülmüştür. Müdahale grubunun izin verici tutum puanlarının anlamlı şekilde azaldığı, dolayısıyla programın izin verici tutum üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Koruyucu ebeveynlik tutum puanları 2 (Grup: müdahale ve kontrol) X 2 (Zaman: ön test ve son test) tekrarlayan ölçümler için varyans analizi ile incelenmiş, zaman değişkeninin ana etkisinin [Wilks' λ = .989; F1, 88 = 0.943, p > .05, η^2 = .02], grup değişkeninin ana etkisinin [F1, 88 = 1.394, p > .05, η^2 = .02] ve Grup X Zaman değişkenlerinin ortak etkisinin [Wilks' λ = .999; F1, 88 = 0.118, p > .05, η^2 = .001] anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Programının koruyucu ebeveynlik tutumu üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığı bulunmuştur.

Çocuk Yetiştirme Anketi'nin itaat bekleme alt boyut puanları 2 (Grup: müdahale ve kontrol) X 2 (Zaman: ön test ve son test) tekrarlayan ölçümler için varyans analizi ile incelenmiştir. İtaat bekleme puanlarında, zaman değişkeninin ana etkisinin [Wilks' λ = .989; F1, 88 = 0.994, p > .05, η^2 = .01], grup değişkeninin ana etkisinin [F1, 88 = 0.761, p < .05, η^2 = .01] istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ve Grup X Zaman değişkenlerinin ortak etkisinin [Wilks' λ = .966; F1, 88 = 3.116, p = .08, η^2 = .03] marjinal olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Farklılığın

kaynağını incelemek için uygulanan ikili karşılaştırmalara göre, müdahale grubunda itaat bekleme puanları istatistiksel olarak anlamlı şekilde azalırken ($p < .05$) kontrol grubunda istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma bulunmamıştır. Müdahale grubundaki katılımcıların itaat bekleme puanlarının anlamlı şekilde azaldığı, dolayısıyla uygulanan programın itaat bekleme davranışı üzerinde marjinal düzeyde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür (ortalama ve standart sapma için bkz. Tablo 2).

Olumsuz Duygularla Baş Etme Değerlendirmeleri Willcoxon İşaretli Sıralar Testi ile incelenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur. Birinci durumda (Eğer çocuğum hastalandığı ya da bir yerini incittiği için arkadaşının doğum günü kutlamasına veya oyun davetine gidemiyorsa ve bundan dolayı öfkeli olursa), müdahale grubunda ön testten son teste verilen problem odaklı ($z = -2.873, p < .01$) ve duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler ($z = -2.692, p < .01$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde artarken, küçümseyici tepkiler ($z = -1.870, p = .06$) istatistiksel olarak marjinal anlamlı biçimde azalmıştır. Kontrol grubunda ise, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler ($z = -2.692, p = .05$) ön testten son teste istatistiksel olarak marjinal anlamlı bir şekilde artmıştır. İkinci durumda (Eğer çocuğum bisikletinden düşer, onu kırar ve sonra da üzülüp ağlarsa) müdahale grubunda problem odaklı tepkiler ($z = -1.761, p = .07$) istatistiksel olarak marjinal anlamlılık düzeyinde, duygu odaklı ($z = -3.862, p < .01$) ve duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler ($z = -3.713, p < .001$) istatistiksel olarak anlamlı biçimde ön testten son teste artmıştır. Kontrol grubunda ön testten son teste istatistiksel farklılaşma görülmemiştir. Üçüncü durumda (Eğer çocuğum bir arkadaşından beğenmediği bir doğum günü hediyesi aldığı için hayal kırıklığına uğramış, hatta kızgın görünüyorsa) müdahale grubunun, problem odaklı ($z = -3.364, p < .01$), duygu odaklı ($z = -3.156, p < .01$) ve duygu ifadesini kolaylaştıran tepkileri ($z = -1.965, p < .05$) artarken; cezalandırıcı ($z = -2.098, p < .05$) ve küçümseyici tepkileri ($z = -3.003, p < .01$) ile ebeveynde sıkıntı puanları ($z = -2.932, p < .01$) ön testten son teste istatistiksel olarak anlamlı biçimde azalmıştır. Kontrol grubunda ön testten son teste istatistiksel farklılaşma görülmemiştir. Dördüncü durumda (Eğer çocuğum televizyonda ürkütücü bir program seyrettikten sonra korkuya kapılıp uyuyamıyorsa) müdahale grubundaki katılımcıların duygu odaklı tepkileri ($z = -2.491, p < .05$), duygu ifadesini kolaylaştıran tepkileri ($z = -2.387, p < .05$) ve ebeveynde sıkıntı puanları ($z = -3.051, p < .01$) artmıştır. Kontrol grubunda ön testten son teste istatistiksel farklılaşma görülmemiştir.

Tablo 3.

Müdahale ve Kontrol Gruplarının Olumsuz Duygularla Baş Etme Değerlendirmelerinin Willcoxon İşaretli Sıralar Testi Sıralama Sonuçları

			Eğitim Grubu				Kontrol Grubu			
			n	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	z	n	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	z
Durum 1: Eğer çocuğum hastalandığı ya da bir yerini incittiği için arkadaşının doğum günü kutlamasına veya oyun davetine gidemiyorsa ve bundan dolayı öfkeli olursa, ben; Her birini ne sıklıkta yapıyorsunuz?	Problem Odaklı Tepkiler	Negatif Sıralama	7	14.79	103.50	-2.873**	8	12.56	100.50	-
		Pozitif Sıralama	24	16.35	392.50		14	10.89	152.00	0.866
		Aynı	20				17			
	Duygu Odaklı Tepkiler	Negatif Sıralama	12	10.67	128.00	-0.311	10	9.65	96.50	-
		Pozitif Sıralama	11	13.45	148.00		10	11.35	113.50	0.331
		Aynı	28				19			
	Duygu İfadesini Kolaylaştıran Tepkiler	Negatif Sıralama	8	17.81	142.50	-2.692**	6	12.50	75.00	-
		Pozitif Sıralama	26	17.40	452.50		17	11.82	201.00	1.960 ^c
		Aynı	17				16			
	Cezalandırıcı Tepkiler	Negatif Sıralama	12	14.92	179.00	-0.452	7	9.64	67.50	-
										0.437

Durum 2: Eğer çocuğum bisikletinden düşer, onu kırar ve sonra da üzülüp ağlarsa, ben; Her birini ne sıklıkta yapıyorsunuz?	Küçümseyici Tepkiler	Pozitif Sıralama	13	11.23	146.00		10	8.55	85.50		
		Aynı	26				22				
	Ebeveynde Sıkıntı	Negatif Sıralama	22	20.50	451.00	-1.870 ^a	5	10.50	52.50	-	1.751
		Pozitif Sıralama	14	15.36	215.00		14	9.82	137.50		
	Problem Odaklı Tepkiler	Aynı	15				20				
		Negatif Sıralama	12	22.58	271.00	-0.735	9	10.17	91.50	-	0.853
	Duygu Odaklı Tepkiler	Pozitif Sıralama	23	15.61	359.00		12	11.63	139.50		
		Aynı	16				18				
	Duygu İfadeini Kolaylaştıran Tepkiler	Negatif Sıralama	9	17.67	159.00	-1.761 ^b	9	10.67	96.00	-	0.703
		Pozitif Sıralama	22	15.32	337.00		12	11.25	135.00		
	Cezalandırıcı Tepkiler	Aynı	20				18				
		Negatif Sıralama	8	10.88	87.00	-2.862 ^{**}	11	10.55	116.00	-	0.350
	Küçümseyici Tepkiler	Pozitif Sıralama	21	16.57	348.00		11	12.45	137.00		
		Aynı	21				17				
	Ebeveynde Sıkıntı	Negatif Sıralama	4	11.88	47.50	-	5	9.70	48.50	-	1.644
		Pozitif Sıralama	25	15.50	387.50	3.713 ^{***}	13	9.42	122.50		
	Ebeveynde Sıkıntı	Aynı	22				21				
		Negatif Sıralama	10	13.85	138.50	-1.261	7	6.79	47.50	-	1.296
	Ebeveynde Sıkıntı	Pozitif Sıralama	10	7.15	71.50		4	4.63	18.50		
		Aynı	31				28				
	Ebeveynde Sıkıntı	Negatif Sıralama	20	17.20	344.00	-0.804	10	11.20	112.00	-	0.694
		Pozitif Sıralama	14	17.93	251.00		9	8.67	78.00		
	Ebeveynde Sıkıntı	Aynı	17				20				
		Negatif Sıralama	12	14.46	173.50	-0.376	10	9.10	91.00	-	0.244
Ebeveynde Sıkıntı	Pozitif Sıralama	15	13.63	204.50		8	10.00	80.00			
	Aynı	24				21					

3.4. Müdahale Programına Dair Ebeveyn Görüşleri

Ebeveynlere müdahale programının etkililiğini değerlendirmeleri için dört açık uçlu soru sorulmuştur. Katılımcılar ilk olarak, “Bu eğitimden en çok yararlandığınızı ve bilgi edindiğinizi düşündüğünüz konular nelerdir?” sorusunu yanıtlamıştır. Katılımcıların yanıtları listelenmiş ve program içeriğindeki konulara göre gruplandırılmıştır ve yüzdeler aşağıda sunulmuştur. Ebeveynlerin ağırlıklı olarak inatlaşma (%15), gelişimsel özellikler (%16), grup dinamiği (yalnız değilim, benim gibi başka insanlar da var: %12), cinsel eğitim (%12), kriz durumlarını yönetme (%19) ve sınır koyma konularından (%12) yararlandığı görülmüştür. Ebeveynlerin yararlandığını bildirdiği diğer konular (%14), yemek yeme, benlik gelişimi, tuvalet eğitimi, ceza ve disiplin yöntemleri şeklinde sıralanabilir. Bu soruya verilen cevaplardan bazı örnekler aşağıda sunulmaktadır.

“Kızımı, küçük yaşına karşın bir birey olarak kabul etmem gerektiğini anladım. Hatta bu algının daha sağlıklı bir ilişki kurmak için elzem olduğunun farkına vardım. Ayrıca benzer konularda sorunlar yaşayanlarla birlikte vakit geçirmek çok motive edici oldu.”

“Çocuğum ile yaşadığım iyi ve zor durumlarda yapmam gerekenleri, davranışlarının iyi olanlarının da değerlendirilmesi gerektiğini, çocuk için sınırların önemini ve günlük rutin davranışlarımızın çocukta yaratabileceği etkileri fark ettim.”

İkinci soruda katılımcılara eğitimde öğrendikleri bilgileri günlük hayatlarında kullanıp kullanmadıkları ve eğer kullandırsa örnek vermeleri istenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu (%94) günlük yaşamlarında öğrendikleri bilgileri kullandıklarını belirtmiştir. Ebeveynlerin bu soruya verdikleri cevaplardan bazı örnekler aşağıda sunulmuştur.

“Önerilen cümle kalıplarını kullandım. Başarılı oldu. Tercih sunma konusunu artırdım. Açıklama, kuralları belirtme ve sonuçları göğüslemesini beklemek yararlıydı.”

“Büyük kızımdaki öfke krizleri eskisinden daha çok azaldı. Bununla birlikte kardeş kıskançlığı ve doğal olarak tepki olarak gösterdiği turnak yeme alışkanlığı bitti.”

“Evet kullandım. Daha ısrarcı ve kontrolcü bir anne idim, ancak şu anda kızımın isteklerini ve davranışlarını "aklıma yatmasa dahi" daha sakin takip ediyorum. Onu çok daha az zorluyorum.”

“Cinsel eğitimde aldığımız bilgileri kullandım. Bu eğitimden duruma daha az tepki (endişelenmeden) ile yaklaşmayı öğrendim ve bunu kullandım. İşe yaradığını düşünüyorum.”

Üçüncü soru “Katıldığınız eğitimin çocuğunuz ile olan ilişkinizi değiştirdiğini düşünüyor musunuz?” şeklindedir. Ebeveynlerin %71’i eğitimin çocukları ile olan ilişkisini değiştirdiğini, %23’ü ilişkisini kısmen değiştirdiğini, %6’sı ilişkisini değiştirmedini belirtmiştir. Bu soruya verilen bazı cevaplar aşağıdaki gibidir.

“Beni değiştirdiğini düşünüyorum. Bu da zamanla ilişkilerimize de yansiyacaktır.”

“Katıldığım eğitim çocuğumla ilişkimi tabii ki de iyi yönde değiştirdi. Çünkü bazen bu olayları sadece benim yaşadığımı düşünüp çok endişeleniyordum.”

Eğitimi geliştirmek ve eksik noktalarını tespit etmek adına ebeveynlere eğitim içeriğine eklenmesi gerektiğini düşündükleri veya ihtiyaç duydukları başka konular olup olmadığı dördüncü soruda sorulmuştur. Ebeveynlerin %74’ü eğitimi tatmin edici bulduğunu belirtirken, %26’sı önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler akran ilişkileri, eğitim süresinin daha uzun olması, eğitimin interaktif bölümünün artırılması olarak özetlenebilir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı geliştirilen ebeveyn müdahale programının, ebeveynlik tutumları, çocuk yetiştirirken itaat bekleme davranışı ve çocukların olumsuz duygularıyla baş etme becerileri üzerinde etkililiğini incelemektir. Program otoriter ve izin verici ebeveynlik tutumlarının ve itaat bekleme davranışının azalmasında etkili bulunmuştur. Çocukların olumsuz duygularıyla bahsetme konusunda da programın etkili olduğu gözlemlenmiştir.

Otoriter tutumun, anne-babanın çocukları ile etkili iletişim kurabilmesinde ve çocuğun sağlıklı gelişiminde bir engel olduğu bilinmektedir (Yağmurlu vd., 2005). Çocuğun belirli becerileri ne zaman kazanacağına ilişkin düşünceler ile belirlenen gelişimsel beklentiler, çocuk yetiştirme davranışları ile yakından ilişkilidir (Goodnow vd., 1984). Eğitimde kazandırılması hedeflenen iletişim ve sınır koyma becerileri ile çocuk gelişimine dair bilgiler, müdahale

grubundaki ebeveynlerin, otoriter ve izin verici tutumlarında azalma sağlamıştır. Bu sonuçlar müdahale programının etkililiği olduğunu göstermektedir. Her iki grupta da demokratik tutum - puanlarının ortalamasının üstünde olduğu söylenebilir (Min-Maks=16-90; Müdahale Ort= 71.83- Kontrol Ort=71.34). Demokratik ebeveynlik tutumlarına sahip olma eğilimi, çalışmaya katılan ebeveynlerin eğitim düzeyi yüksek ve çalışma hayatında bir grup olmalarıyla açıklanabileceği düşünülmektedir. Farklı çalışmalarda eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzey çeşitliliğine bağlı olarak, ebeveynlerin demokratik tutumlarının da değişim göstermesi mümkün olabilir.

Çocuk ile ebeveyn arasında sağlıklı bir işbirliği için ebeveynin çocuktan itaat beklentisinin düşük olması gerekmektedir (Grebelsky-Lichtman, 2014; Tomasello, 2007). Çocuk yetiştirme davranışları açısından müdahale programının etkisi itaat davranışı ile değerlendirilmiş ve müdahale grubundakilerin itaat bekleme davranışlarının azaldığı görülmüştür. Otoriter tutum puanlarındaki düşüşe paralel biçimde itaat bekleme davranışlarının azalması, programın ebeveynlerin olumsuz tutumları yanı sıra olumsuz davranışlarının da azaldığına işaret etmektedir.

Olumsuz duygularla baş etme davranışlarını değerlendirirken, öfke, üzüntü, hayal kırıklığı ve korku duyguları karşısında ebeveynin vereceği tepkilerin değerlendirdiği dört senaryoda, müdahale grubundaki ebeveynlerin olumlu tepkilerinin arttığı, olumsuz tepkilerinin ise sınırlı bir düzeyde de olsa azaldığı gözlemlenmiştir. Müdahale grubunda, çocukların duygularını ifade etmek, duyguları ve yaşantıları hakkında konuşmak gibi olumlu eylemleri içeren duygu odaklı, problem odaklı tepkiler ve duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler dört senaryodan üçünde artış göstermiştir. Çocuğun duygularını yok sayan, küçümseyen ve cezalandıran tepkiler ise yalnızca hayal kırıklığı senaryosunda azalmıştır. Müdahale grubundaki katılımcılar hayal kırıklığı senaryosunda daha az; korku senaryosunda ise daha fazla ebeveyn sıkıntısı bildirmiştir. Olumsuz tepkilerde sınırlı düzeyde azalma görülürken, olumlu tepkinin artışı programın etkililiğine ilişkin öne çıkan bir durumdur. Bu sonuçlar, çocukların gelişim özellikleri, sınır koyma ve iletişim becerileri konusunda bu programa katılan ebeveynlerin çocukların yaşadıkları sorunlarda, problemin çözümüne yönelik hem problem hem de duygu odaklı strateji kullanımlarının arttığını, çocukların duygularını ifade etmelerini kolaylaştırdıklarını göstermektedir. Müdahale programına katılan ebeveynlerin sorunlar karşısındaki küçümseyici ve cezalandırıcı tepkilerinin azaldığı görülmüştür. Ebeveynlerin gösterdiği bu tepki farklılığı, sorunları olumlu biçimde çözmelerine katkı sağlayabilir. Ebeveynde sıkıntı konusunda bir azalma olmaması, ebeveynlerin çocuklarına dair kaygılarında bir azalma olmamasına işaret etmektedir. Belki de ebeveynlerin sorunları çözebildikleri konuda yeterince deneyim yaşamaları için gereken bir süre geçmiş olsa, bu boyutta da azalma gözlenebilirdi. Çalışmada izlem ölçümü alınmadığı için bu yöndeki değişim gözlemlenmemiştir. Bu nedenle bu türlü bir çalışmanın tekrarı halinde izlem ölçümünün alınması önem taşımaktadır.

Ebeveynlerin müdahaleye dair görüşleri ebeveynlerin müdahaleden yarar sağladıklarına inandıklarını, müdahaleden kazandıkları bilgileri günlük hayatında uyguladıklarını ve bu uygulamaların da çocukları ile ilişkilerini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Ebeveynler pek çok farklı konudan fayda sağladığını belirtmekle birlikte, grup dinamiklerinin etkisini de vurgulamıştır. Bu nedenle, programın etkililiği değerlendirilirken, grubun iyileştirici etkileri olan, diğer ebeveynlerin deneyimlerini dinlemenin, yalnız olmadığını hissetmenin ve benzer süreçler yaşayan kişiler ile birlikte olmanın etkisi göz ardı edilmemelidir. Dikkat çeken sonuçlardan biri, ebeveynlerin eğitime dahil edilmesi gereken konulara verdikleri cevaplardır. Ebeveynlerin çoğunlukla konu önerisi yerine eğitimin yapısının geliştirilmesine (örn. daha uzun ve detaylı olması, daha fazla interaktif olması) yönelik önerilerde buldukları görülmüştür. Bu sonuçlar eğitim içeriğinin tatmin edici olduğunu ve ebeveynlerin günlük yaşamda sıklıkla yaşadığı durumlara yönelik kapsamlı bir içerik sunduğunu ortaya koymaktadır. Gelecekteki çalışmalarda eğitime ayrılan sürenin ve oturum sayısının artırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Sınırlılıklardan ilki demokratik ve izin verici tutumları çalışmanın başında yüksek bir grupta çalışmaya başlanmış olmasıdır. Gelecek çalışmalarda farklı sosyo-ekonomik düzeyden, farklı aile yapılarına sahip katılımcılarla çalışmalar planlanabilir. İkinci sınırlılık, izlem ölçümünün alınmamasıdır. Sonraki çalışmalarda, programın etkililiğinin devamının değerlendirilmesi için altı ay veya bir yıllık izlem ölçümleri alınabilir. Öte yandan, etik sorumluluklar çerçevesinde kontrol grubuna son testlerden sonra eğitim verilmesi çalışmanın olumlu yanlarından birisidir. Ayrıca bu müdahale, Ege Üniversitesi akademik ve idari personeline uygulanan bir program olarak, çalışanların kişisel ve ailevi ihtiyaçları da hesaba katıldığında verimliliği ve destekleyici niteliğiyle öne çıkan bir uygulamadır. Bu durum, uygulama süreçleri bakımından hem uygulayıcılar hem de katılımcılar açısından katılım kolaylığı ve programın yaygınlaştırılması için ümit vadetmektedir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar 2-6 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlere yönelik geliştirilen Etkili Ebeveynlik Programının, ebeveynlerin tutum ve davranışlarını iyileştirdiğini ve çocuklarının olumsuz duygularıyla baş etme becerilerini arttırdığını ortaya koymaktadır. İleride yapılacak olan uygulamalarla örneklem sayısının genişletilmesi, farklı sosyo-demografik özelliklere sahip gruplar ile çalışılması elde edilen sonuçların güvenilirliğini ve genellenebilir olmasını sağlayacaktır. Benzer şekilde ebeveynlerin önerileri doğrultusunda, konuların daha uzun ve detaylı şekilde anlatılması, program süresinin ve interaktif yapısının artırılması gibi programın yapısında yapılacak çeşitli düzenlemeler programın etkililiği ve başarısına katkı sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Altan-Aytun, Ö., Yağmurlu, B., & Yavuz, H. M. (2013). Turkish mothers' coping with children's negative emotions: A brief report. *Journal of Child and Family Studies*, 22(3), 437-443. doi: <https://doi.org/10.1007/s10826-012-9597-x>.
- Arkan, B. & Üstün, B. (2009). Davranım bozukluğu olan çocuklara psikiyatrik yaklaşımda anne-baba eğitim programları: İki örnek bağlamında bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1(2), 155-174.
- Başal, H. A. (2006). Türkiye'de doğum öncesi doğum ve doğum sonrası çocuk gelişimi ve eğitimine ilişkin gelenek, görenek ve inançlar. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 45-70.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1), 1-103. doi: <https://doi.org/10.1037/h0030372>,
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 887-907. doi: <https://doi.org/10.2307/1126611>
- Baumrind, D. (1989). Rearing competent children. W. Damon (Ed.), *Child development today and tomorrow* içinde (s. 349-378). Jossey-Bass/Wiley.
- Bekman, N. M. (2008). *The relationship between individual differences in cognitive, social and personality development and the increase in complexity of children's alcohol expectancies*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. University of South Florida.
- Cedar, B., & Levant, R. F. (1990). A meta-analysis of the effects of parent effectiveness training. *The American Journal of Family Therapy*, 18(4), 373-384. doi:<https://doi.org/10.1080/01926189008250986>

- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487–496. doi:<https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.3.487>
- Denham, S. A., Bassett, H. H., & Wyatt, T. M. (2010). Gender differences in the socialization of preschoolers' emotional competence. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 128, 29-49. doi: <https://doi.org/10.1002/cd.267>
- Denham, S., & Kochanoff, A. T. (2002). Parental contributions to preschoolers' understanding of emotion. *Marriage ve Family Review*, 34(3-4), 311-343. doi: https://doi.org/10.1300/J002v34n03_06.
- Duncombe, M. E., Havighurst, S. S., Kehoe, C. E., Holland, K. A., Frankling, E. J., & Stargatt, R. (2016). Comparing an emotion-and a behavior-focused parenting program as part of a multisystemic intervention for child conduct problems. *Journal of Clinical Child ve Adolescent Psychology*, 45(3), 320-334. doi: <https://doi.org/10.1080/15374416.2014.963855>
- Demir, E. K. & Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 15-25.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Carlo, G., & Karbon, M. (1992). Emotional responsivity to others: Behavioral correlates and socialization antecedents. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 55, 57-73. doi: <https://doi.org/10.1002/cd.23219925506>
- Ekşi, H. & Kahraman, Z. (2012). *Bir evlilik ve aile hayatı eğitim programının evli kadınlarda evlilik uyumuna ve aile sistemine etkisi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Evirgen, Ş. (2002). *Okul Öncesi Eğitim Çerçevesinden Okul Destekli Anne Eğitim Programının Anneler Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Fabes, R. A., Eisenberg, N., & Bernzweig, J. (1990). The coping with children's negative emotions scale: Procedures and scoring. Available from authors: Arizona State University.
- Goodnow, J. J., Cashmore, J., Cotton, S., & Knight, R. (1984). Mothers' developmental timetables in two cultural groups. *International Journal of Psychology*, 19(1-4), 193-205. doi:<https://doi.org/10.1080/00207598408247526>
- Gordon, T. (1975). *Parent Effectiveness Training: PET; the Tested New Way to Raise Responsible Children*. Harmony Books.
- Grebelsky-Lichtman, T. (2014). Parental patterns of cooperation in parent–child interactions: The relationship between nonverbal and verbal communication. *Human Communication Research*, 40(1), 1-29. doi:<https://doi.org/10.1111/hcre.12014>
- Havighurst, S.S. & Harley, A. (2007) *Tuning into kids: emotionally intelligent parenting program manual*. University of Melbourne.
- Hoffman, M. L. (2001). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. Cambridge University Press.
- Izard, C. E., Trentacosta, C. J., King, K. A., & Mostow, A. J. (2004). An emotion-based prevention program for Head Start children. *Early Education ve Development*, 15(4), 407-422. doi: https://doi.org/10.1207/s15566935eed1504_4

- Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). Family and socialization in cross-cultural perspective: A model of change. J. J. Berman (Ed.), Nebraska Symposium on Motivation, 1989: Cross-cultural perspectives içinde (s. 135–200). University of Nebraska Press.
- Kahraman, H., Yılmaz Irmak, T. & Başokcu, T.O. (2017). Parenting Practices Scale: Its validity and reliability for parents of school-aged children. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 17(3), 745–769. doi: <https://doi.org/10.12738/estp.2017.3.0312>
- Kartal, H. (2007). Erken çocukluk eğitimi programlarından anne-çocuk eğitim programı'nın altı yaş grubundaki çocukların bilişsel gelişimlerine etkisi. *İlköğretim Online*, 6(2), 234-248.
- Katz, L. F., & Windecker-Nelson, B. (2004). Parental meta-emotion philosophy in families with conduct-problem children: Links with peer relations. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32(4), 385-398. doi: <https://doi.org/10.1023/B:JACP.0000030292.36168.30>
- Kim, H. S., Sherman, D. K., & Taylor, S. E. (2008). Culture and social support. *American Psychologist*, 63(6), 518–526. doi: <https://doi.org/10.1037/0003-066X>
- Kurtulmuş, Z. (2016). Okul öncesi eğitimde uygulanan etkinlik planlarında aile katılımı boyutunun incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 5(1), 71-84.
- Laible, D., & Song, J. (2006). Constructing emotional and relational understanding: The role of affect and mother-child discourse. *Merrill-Palmer Quarterly* (1982-), 44-69.
- Loop, L., Mouton, B., Stievenart, M., & Roskam, I. (2017). One or many? Which and how many parenting variables should be targeted in interventions to reduce children's externalizing behavior?, *Behaviour Research and Therapy*, 92, 11-23. doi: <https://doi.org/10.1016/j.brat.2017.01.015>
- Maccoby, E. E., & Martin, J. (1983). Socialization in the context of the family: Parent child interaction. E. M. Hetherington (Ed.), P. H. Mussen (Series Ed.), Hand book of child psychology: Socialization, personality, and social development içinde (vol. 4, s. 1-101). New York: Wiley.
- McCollum, B. (1999). Leadership development and self-development: an empirical study. *Career Development International*, 4(3), 149-154. doi: <https://doi.org/10.1108/13620439910262813>
- Myers, S. M. (1996). An interactive model of religiosity inheritance: The importance of family context. *American Sociological Review*, 61(5), 858-866. doi: <https://doi.org/10.2307/2096457>
- Muris, P., Meesters, C., & van Brakel, A. (2003). Assessment of anxious rearing behaviors with a modified version of “Egna Minnen Beträffande Uppfostran” questionnaire for children. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 25(4), 229-237. doi: <https://doi.org/10.1023/A:1025894928131>
- Oktay, A. (1995). *Erken Çocukluk Eğitiminin Türk Eğitim Sistemi İçindeki Yeri. Erken Çocukluk Eğitiminin Önemi*. Sempozyum Raporu. Anne Çocuk Eğitim Vakfı Yayıncılık.
- Oktay, A. , Zembat, R. , Önder, A. , Güven, Y. & Fathi, L. (1994). İstanbul'daki Okulöncesi Eğitim Kurumları ile İlgili Bir Durum Tespit Çalışması . *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* , 6 (6) , 187-202 .

- Paterson, G., & Sanson, A. (1999). The association of behavioural adjustment to temperament, parenting and family characteristics among 5-year-old children. *Social Development, 8*(3), 293-309. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00097>
- Paulussen-Hoogbeem, M. C., Stams, G. J. J., Hermanns, J. M., Peetsma, T. T., & van den Wittenboer, G. L. (2008). Parenting style as a mediator between children's negative emotionality and problematic behavior in early childhood. *The Journal of Genetic Psychology, 169*(3), 209-226.
- Ruma, P. R., Burke, R. V., & Thompson, R. W. (1996). Group parent training: Is it effective for children of all ages?. *Behavior Therapy, 27*(2), 159-169. doi: <https://doi.org/10.3200/GNTP.169.3.09-226>
- Sanders, M. R. (2012). Development, evaluation, and multinational dissemination of the Triple P-Positive Parenting Program. *Annual Review of Clinical Psychology, 8*, 345-379. doi:<https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-032511-143104>
- Sanders, M. R. (1999). Triple P-Positive Parenting Program: Towards an empirically validated multilevel parenting and family support strategy for the prevention of behavior and emotional problems in children. *Clinical Child and Family Psychology Review, 2*(2), 71-90. doi:<https://doi.org/10.1023/A:1021843613840>
- Sanson, A., & Rothbart, M. K. (1995). Child temperament and parenting. *Handbook of Parenting, 4*, 299-321.
- Spera, C. (2005). A review of the relationship among parenting practices, parenting styles, and adolescent school achievement. *Educational Psychology Review, 17*(2), 125-146. doi:<https://doi.org/10.1007/s10648-005-3950-1>
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence, 11*(1), 1-19. doi: <https://doi.org/10.1111/1532-7795.00001>
- Stevenson-Hinde, J. (1998). Parenting in different cultures: Time to focus. *Developmental Psychology, 34*(4), 698-700. doi: <https://doi.org/10.1037/0012-1649.34.4.698>
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E. & Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye’de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları, 13*(25), 42-59.
- Tamis-LeMonda, C. S. (2004). Conceptualizing fathers’ roles. *Human Development, 47*(4), 220-227. doi: <https://doi.org/10.1159/000078724>
- Tomasello, M., & Carpenter, M. (2007). Shared intentionality. *Developmental Science, 10*(1), 121-125. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-7687.2007.00573.x>
- Ülker Erdem, A. (2019). *Duygu Sosyalleştirmeye Yönelik Ebeveyn Müdahale Programının Etkililiği*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Webster-Stratton, C., & Reid, M. J. (2004). Strengthening social and emotional competence in young children—The foundation for early school readiness and success: Incredible years classroom social skills and problem-solving curriculum. *Infants ve Young Children, 17*(2), 96-113.

- Yağmurlu, B., & Altan, O. (2010). Maternal socialization and child temperament as predictors of emotion regulation in Turkish preschoolers. *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice*, 19(3), 275-296. doi: <https://doi.org/10.1002/icd.646>
- Yağmurlu, B., & Sanson, A. (2009). Parenting and temperament as predictors of prosocial behaviour in Australian and Turkish Australian children. *Australian Journal of Psychology*, 61(2), 77-88. doi:<https://doi.org/10.1080/00049530802001338>
- Yağmurlu, B., Sanson, A. & Köymen, S. B. (2005). Ebeveynlerin ve çocuk mizacının olumlu sosyal davranış gelişimine etkileri: Zihin kuramının belirleyici rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 1-20.
- Zahn-Waxler, C., Radke-Yarrow, M., & King, R. A. (1979). Child rearing and children's prosocial initiations toward victims of distress. *Child Development*, 50(2), 319-330. doi: <https://doi.org/10.2307/1129406>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Early childhood development is rapid, and parenting attitudes are among the most critical factors (Maccoby & Martin, 1983). Parenting practices are defined as behavioral patterns that are actively used in the child's developmental process, enabling children to socialize and reach goals (Darling & Steinberg, 1993; Kahraman et al., 2017). Parenting practices are examined in four different dimensions: the expectation of obedience, punishment, warmth, and explanatory reasoning (Paterson & Sanson, 1999; Sanson, 1995). Obedience expectancy is when parents expect children to do what they say without question; punishment is using negative methods to discipline children. warmth and a positive emotional tone in parent-child interactions; explanatory reasoning is defined as the tendency to share the reasons for rules and limits with children (Sanson & Rothbart, 1995). Punishment and obedience expectations negatively affect the child's cognitive and emotional skills, the development of positive social behaviors, and self-development by creating anxiety and fear in the child (Hoffman, 2001; Tamis-LeMonda et al., 2004). In addition, warmth and explanatory reasoning behaviors enable the child to feel safe and turn to the environment, thus allowing him to develop social, emotional, and cognitive skills (Paulussen-Hoogeboom et al., 2008; Zahn-Waxler et al., 1979).

Parent intervention programs that meet parents' diverse needs are needed as Turkey's society rapidly changes. An intervention program for preschool parents that addresses parental behavior and child coping with negative emotions was considered necessary.

In this study, an Effective Parenting Program was created, which aims to increase the skills of parents who have children between the ages of 2 and 6, to raise children and cope with negative emotions, to improve parent-child communication, and to inform parents about developmental processes. The aim of this study is to examine the effectiveness of this program. This program's effectiveness was evaluated by its expected change in parenting attitudes and children's ability to cope with negative emotions. Parents in the intervention group are expected to increase their democratic approach to parenting and coping with negative emotions scores compared to the control group. On the other hand, the authoritarian approach, permissive attitude scores, and obedience expectancy behaviors are expected to decrease in the parents in the intervention group compared to the control group.

Method

The study's sample consists of 108 parents with children aged 2–6 who work as academic, administrative, and contractual staff at a university. The parents aged between 27 and 48 (mean = 36.76, SD = 4.61) have at least one or at most three children. The intervention and control groups were created by the random assignment method, and they are equivalent in terms of age, socioeconomic level, and number of children. Six parents who did not attend at least 4 of the 6 sessions or did not complete the final test were excluded from the sample, and the research was conducted with 90 parents (75 mothers and 15 fathers). The data collection tools used in the study were the Demographic Information Form, the Parenting Attitude Scale, the Parenting Questionnaire, and the Coping with Negative Emotions Scale. In addition, four qualitative questions were asked to evaluate the intervention in the final test. The Demographic Information Form includes demographic information such as the age and gender of the parents and their children. The Parenting Attitude Scale is a 46-item Likert-type scale that measures the parenting attitudes of parents. The scale has four sub-dimensions: democratic, authoritarian, protective, and permissive. The Parenting Questionnaire is a 30-item scale.

The Effective Parenting Program was developed taking into account the developmental characteristics, needs, and theoretical knowledge of preschool children, as well as practical interpretation and application practices. The intervention consists of five modules focusing on situations that parents commonly encounter during early childhood. The first module covers the physical, cognitive, and socio-emotional developmental characteristics of children aged 2–6, as well as age-appropriate expectations and when to seek professional help. The second module discusses the impact of gender roles on gender development and covers topics such as toilet training, sexual development, and communication with children about sexuality. The third module focuses on the role of parents in a child's socialization, how parents' behavior can be related to the child's behavior, and parenting attitudes and expectations. The fourth module discusses conflict resolution, discipline methods, and problem-solving skills. The final module addresses common problems encountered during the preschool period, such as separation anxiety and nail-biting, and provides solutions. The program utilizes interactive group dynamics, encourages parents to share their experiences, and includes a question-and-answer session after each module.

Result and Discussion

The aim of this study is to examine the effectiveness of a developed parent intervention program on parenting attitudes, obedience expectations, and coping skills with children's negative emotions. The program has been observed to be effective in reducing authoritarian and permissive parenting attitudes and obedience expectations. Additionally, the program has been found to be effective in coping with children's negative emotions. In the study, it was observed that the democratic attitudes of parents in the intervention group increased, obedience expectations decreased, and positive emotion-focused responses increased. The effectiveness of the program is also supported by the idea that parents should have low expectations of obedience from their children for a healthy collaboration with them.

The study has some limitations, including the high initial level of democratic and permissive attitudes in the participant group, which could be addressed by working with participants from different socioeconomic backgrounds and family structures in future studies. Another limitation is the lack of follow-up measurements, which could be addressed by taking follow-up measurements six months to a year after the program. However, the study has shown that the Effective Parenting Program developed for parents with children aged 2–6 improves their attitudes and behaviors and enhances their children's coping skills with negative emotions. The results can be made more reliable and generalizable by expanding the sample size and working with groups with different socio-demographic characteristics in future studies. The program's structure can also be improved based on parents' suggestions, such as increasing the program's length and interactive nature, to enhance its effectiveness and success.